

REPUBLICANISMUL AMERICAN CA PROIECT DE FILOSOFIE POLITICĂ*

HENRIETA ANIȘOARA ȘERBAN**

Abstract. *The study starts from the observation that republicanism has fundamented the fight against the pretensions of the natural right to rule, claimed by monarchs and churches in the Medieval Europe. In the United States this modern victory of political philosophy gains its concrete expression that incites, again, novel sophisticated but stringently relevant arguments of republican political philosophy. Republicanism entertains a unique dialogue with liberalism contributing significantly to the modern theory of democracy. The stakes in republicanism are the freedom, rights and autonomy of the citizens along with the duties of citizenship, duties of honor and moral related to the democratic health of the government. Citizens should watch the republican government not to overstep its contracted spheres of authority.*

Keywords: *American republicanism, freedom, democracy, tyranny, modernity.*

Resursele engleze ale republicanismului american

Caracteristicile republicanismului american se pot distinge cu mai multă claritate pornind de la elementele noțiunii și conceptelor de republică și republicanism, precum și în lumina tradiției engleze de filosofie politică. Aceste concepte au beneficiat de clarificări și structurări rezultate din împletirea evenimentelor istorice și a filosofiei politice.

Republicanismul american, sursă a teoriei și practicii democratice, nu a apărut pe un teren gol, ci în baza idealului de guvernare fără monarh,¹ a ideilor clasice care evidențiază autoguvernarea, importanța constituției și necesitatea unei

* Acest studiu face parte din Proiectul de cercetare *Ideea de republică în filosofia politică modernă și contemporană* (2011-2013) al ISPRI.

** CS III dr. la Institutul de Științe Politice și Relații Internaționale al Academiei Române; membru asociat AOSR. E-mail: henrietaserban@gmail.com.

¹ Originea ideilor republicane este Roma republicană (510-23 î.Hr.), idei revalorificate prin intermediul orașelor-stat italiene din Evul Mediu și Renaștere. Republicanismul a fundamentat lupta împotriva pretențiilor dreptului natural de a stăpâni, ridicate de monarhi și biserici în Europa medievală. Este meritul republicanismului Renașterii de a stabili că un popor independent și care se autoguvernează, va impune drepturile cetățe-

guvernări pentru cei mulți, dar și pentru aristocrați și chiar pentru monarh. Accentul nu cade însă la fel de mult pe „guvernarea de către popor” sau pe egalitatea politică, ca în teoria clasică a democrației. Liberalismul, democratismul și republicanismul nu s-au conturat în laboratoare distincte, ci în relație cu aceleași realități istorice, într-un dialog democratic de idei și în relație directă cu dezideratul antitiranic al puterii politice și al guvernării.² Totuși, republicanismul american ajunge să fie rezumat prin „guvernarea poporului”, „de către popor” și „pentru popor”, iar rolul filosofiei politice în acest periplu este esențial. Central republicanismului american rămâne principiul că un guvern nu dă socoteală decât în fața comunității de oameni pe care îi guvernează, cu respect pentru drepturile și libertățile individuale.

Republicanismul american afirmă că puterea guvernantă trebuie să furnizeze un cadru constituit în principal din drepturi civile. Studiind sursele intelectuale ale republicanismului american, John Greville Agard Pocock preciza și centralitatea dimensiunii civice, împletită cu importanța deosebită a bunăstării personale, a ascensiunii sociale și financiare pentru republicanismul american: „Canonul Whig și neo-harringtonienii, John Milton, James Harrington și Sidney, Trenchard, Gordon și Bolingbroke, împreună cu maeștrii tradiției Greciei Antice, ai Romei Antice și ai Renașterii până la Montesquieu, au format o literatură a republicanismului, de mare autoritate, o cultură republicană; și valorile și conceptele sale au fost acelea cu care ne-am familiarizat: un ideal civic și patriotic a cărui personalitate era fundamentată pe garantarea proprietății, clarificată în contextul conceptului de cetățenie, dar mereu amenințată de corupție; guvernul figurând în mod paradoxal ca o principală sursă de corupție și operând prin mijloace cum ar fi patronajul, facțiunile, armatele permanente (față de idealul opus armatei, al milițiilor cetățenești), bisericile tradiționale (ca element antitetetic față de modalitățile deiste ale religiei americane) și promovarea unui interes bănesc — deși formularea acestui concept de pe urmă a fost întrucâtva ascunsă de dorința acerbă pentru disponibilitatea documentelor de credit, comună în coloniile americane. O politică neoclasică a furnizat atât *ethos*-ul elitelor, cât și retorica specifică pentru clasa în ascensiune, și dă seama de omogenitatea culturală și intelectuală singulară a Părinților Fondatori și a generației lor”.³

Republicanismul american poate ar fi luat o altă formă fără ideile menționate, față de care s-au cristalizat ideile propriu-zis republicane ale lui Locke, Harrington sau Sidney. Locke rămâne o influență majoră pentru individualismul republicanismului american. Mai mult, atitudinea americană corelată cu ideea de a încerca și a întreprinde liber, deoarece nimeni nu a predeterminat pentru toți cei-

nilor de a participa la guvernare, în cadrul constituțional care consfințește aceste drepturi atribuind roluri definite diferitelor grupuri sociale. Toate acestea reprezintă fundamente ale libertății și aspecte ale conexiunii cu liberalismul. Astfel, instituțiile angrenate în autoguvernare constituie substanța republicanismului clasic, iar ideea fundamentală a suveranității poporului reprezintă o contribuție importantă a republicanismului la teoria modernă a democrației.

² Pocock argumenta în *The Machiavellian Moment* (1975) că, cel puțin la începutul secolului al XVIII-lea, ideile republicane erau la fel de importante ca și cele liberale.

³ J.G.A. Pocock, *The Machiavellian Moment: Florentine Political Thought and the Atlantic Republican Moment*, Princeton, Princeton University Press, 2003, p. 507.

lalți calea spre fericire și succes, poate fi corelată cu ideea de *tabula rasa* de la Locke. Corelația importantă este aceea cu Părinții Fondatori: toți oamenii au fost creați egali și au același potențial, deci toți trebuie tratați în mod egal și trebuie să beneficieze de aceleași oportunități. Părinții Fondatori considerau că faptul că guvernul trebuie să protejeze drepturile și proprietățile oamenilor trebuie menționat în Constituție. Cu același fundament al ideilor lockiene, Părinții Fondatori erau preocupați de crearea unui guvern care să poată fi răsturnat dacă se dovedea nedrept, fără teama de repercusiuni. Locke spunea explicit că un rege care nu guverna în interesul supușilor trebuie răsturnat, în general pledând pentru un guvern civil și nu pentru monarhie. Deoarece *puterea politică* își poate avea sursă legitimă doar în încrederea individului (în putere și în felul comunității politice create) și în libertatea sa, acestea sunt conceptele care renunțează perspectiva lockiană asupra „puterii politice”, definită încă din primul capitol: „ca pe un drept de a face legi însoțite de pedeapsa cu moartea — și, prin urmare, de toate pedepsele mai mici —, în vederea reglementării și conservării proprietății (*property*) și de a folosi forța colectivității (*community*) atât în executarea unor asemenea legi, cât și în apărarea comunității, societății (*commonwealth*), de vătămări aduse din afara țării, toate acestea numai în vederea binelui public”⁴. Dreptul puterii politice este dedus de către John Locke din originea puterii politice, care se află în „starea de natură”, o „stare de perfectă libertate”, în care oamenii își pot stabili singuri acțiunile și pot dispune de posesiunile lor cum doresc, fără a depinde de voința altui om. Ideile sale păstrează un raport ideal între individualism și drepturile individului, antitiranie și toleranță — deopotrivă relevante pentru liberalism, republicanism și democrație.

O altă sursă a republicanismului american, *The Commonwealth of Oceana* (1656)⁵ de James Harrington, prezintă o combinație unică de utopie și istorie. Spre deosebire de utopia clasică a lui Sir Thomas More din 1516, la Harrington este vorba mai degrabă despre o Anglie idealizată ce se poate recunoaște din împlinirea de elemente descriptive, de filosofie politică și istorie. În *Oceana*, oamenii lasă în urmă beneficiile norocului și jocul asociat dintre stăpâni și slujitori, pentru a se preocupa de beneficiile minții sub auspiciile cărora oamenii se asociază liber pentru a fi stăpânii propriilor lor persoane. Lucrarea expune o constituție ideală, care să îngăduie funcționarea unei republici ideale. Nimic nu este întâmplător. Oceana este o metaforă pentru Anglia, constituită prin efort legislativ. Personajul principal din această scriere este Olphaus Megaletor, un jurist, un creator de legi, o alegorie pentru Cromwell. Constituția trebuie să fie un document al guvernării ideale, un garant al unității, perenității și funcționării republicii, dar și al drepturilor și libertăților celor guvernați. Astfel, se oferă o perspectivă de filosofie politică asupra semnificațiilor Constituției, pentru republică și republicanism, ca realități funcționale și nu doar ca niște concepte. Constituția trebuie să fie document de căpătâi: Harrington stipula detalii diverse privind părțile cointerestate, spre exemplu, atât drepturile statului, cât și cele ale funcțio-

⁴ John Locke, *Al doilea tratat despre cărmuire. Scrisoare despre toleranță*, București, Nemira, 1999, p. 52.

⁵ *The Commonwealth of Oceana and A system of politics*, by James Harrington, John Greville Agard Pocock, 1992, www.books.google.com.

narilor și guvernaților. Ca și la Locke, elementul determinant pentru putere într-un stat este proprietatea, mai ales proprietatea asupra terenurilor agricole. Cu relevanță republicană este și ideea că puterea executivă nu trebuie depozitată pentru un interval de timp considerabil, într-un același om, sau în aceeași oameni, sau, într-o aceeași clasă de oameni. De aici limitările impuse guvernării prin regula rotației în funcția publică. O treime din executiv urma să fie votată anual și reprezentanții aceștia nu vor mai avea dreptul de a fi aleși pentru o perioadă de trei ani. Harrington explică detaliile unei republici funcționale, faptul că prin Constituție se garantează un mecanism a cărui funcționare garantează drepturi și libertăți individuale pentru guvernați.

Avem aici o filosofie politică republicană asociată înțelegerii filosofice a evenimentelor și consecințelor republicii engleze (1623-1677), în care asocierea oamenilor și preocupările intelectuale merg împreună. Avem de-a face cu o privire filosofică asupra istoriei, capabilă să sintetizeze scheme de schimbare socială, relevante atât imediat, pentru ordinea republicană ca soluție pentru războaiele civile engleze, cât și în perspectivă istorică, pentru republicanismul american. Acest text poate fi considerat revoluționar prin aceea că deschide calea evidențierii importanței dimensiunii de filosofie politică a vocabularului jurisprudenței: drepturi, obligație și autoritate, proprietate, natură și cunoaștere. De asemenea, textul este revoluționar deoarece discută reinstaurarea ordinii și guvernării fără monarh, executat nu atât ca persoană, cât ca simbol al unei forme de guvernare care face mai mult pentru a divide și distruge națiunea, decât pentru a o uni și prezerva, cum experiența istorică a dovedit-o, iar guvernații au fost capabili să înțeleagă și să sprijine schimbarea.

Thomas Jefferson îl desemna explicit pe Algernon Sidney și lucrarea sa *Discursurile privind guvernarea* („*Discourses Concerning Government*“) ca pe una dintre sursele de maximă importanță pentru Declarația de Independență. Pentru Jefferson *Discursurile* lui Sidney erau „o comoară abundentă de principii republicane“, un adevărat manual pentru „principiile guvernării, fundamentat pe dreptul natural“, care a apărut vreodată în lume, în orice limbă.⁶ Thomas Jefferson conceptualiza republica astfel: „O guvernare de către cetățenii săi ca masă, acționând direct și personal, după reguli stabilite de majoritate; și orice alt fel de guvernare este mai mult sau mai puțin republican, după cum are în compoziția sa mai mult, sau mai puțin, ingredientul acțiunii directe a cetățenilor... Guvernele sunt mai mult sau mai puțin republicane după cum au mai mult, sau mai puțin, acel element al alegerilor populare și al controlului asupra compoziției lor; și crezând, așa cum cred, că masa cetățenilor este cel mai sigur depozitar al propriilor lor drepturi, și în special că relele care decurg din faptul că oamenii se înșală sunt mult mai puțin grave decât cele derivate din egoismul agenților care ar acționa în numele lor, sunt în favoarea unei compoziții guvernamentale care are în sine cât mai mult din ingredientul reprezentat de implicarea oamenilor“. ⁷ A-

⁶ Thomas Jefferson către John Trumbull, 18 ianuarie 1789, în „The Papers of Thomas Jefferson“, ed. Julian P. Boyd, Princeton, Princeton University Press, 1950, 14, pp. 467-68 și „Catalogue of the Library of Thomas Jefferson“, ed. W. Millicent Sowbery, Washington, DC, Library of Congress, 1953, 3, p.13.

⁷ Apud „Republicanism, US“ http://en.citizendium.org/wiki/Republicanism,_U.S.

cest lucru nu mai era realist în societatea americană modernă, iar cel mai bun mecanism republican de siguranță deveneau libertatea, garantarea drepturilor individuale, dreptul și posibilitatea individului de a urmări fericirea personală, democrația și mecanismul de *check and balances*.

Împreună cu Madison, Jefferson a declarat explicit chiar că „principiile generale ale libertății și drepturilor omului, în natură și societate sunt de găsit în *Al doilea tratat despre guvernare*, al lui John Locke, și *Discursurile privind guvernarea* ale lui Algernon Sidney”.⁸ Această orientare teoretică era împărtășită și de John Adams, care aprecia relevanța deosebită pentru progresul lent al iluminării morale, filosofice și politice, precum și transformările generate de libertate în America, dorind să o vadă publicată în America timpurilor sale.⁹ Cumva totuși, în jocul complicat al istoriei, „principiile libertății și drepturilor omului, în natură și în societate” tind să-și piardă sursa, *Discursurilor privind guvernarea* ale lui Sidney reținând doar *Al doilea tratat...*, deși ambele au influențat în egală măsură istoria guvernării americane libere și independente, care a început cu *Declarația de Independență*.

Concluziile la care ajunge Sidney sunt de filosofie politică: puterea politică diferă de cea paternalistă, iar regii nu au vreun drept divin de guvernare; oamenii au un drept natural și divin la libertatea lor, care implică și dreptul de a-și alege conducătorii; cea mai bună formă de guvernare este cea republicană. Spre deosebire de Machiavelli și mult mai clar decât la Locke sau Harrington, virtutea civică este necesară atât conducătorilor, cât și populației. Fără virtute în societate, în întregul ei, nu se pot menține nici libertatea și nici prosperitatea societății, arată Sidney.¹⁰ Acestă perspectivă republicană luminoasă a constituit inspirația Părinților Fondatori. Sidney spunea că libertatea este un dar dublu atât de la Dumnezeu, cât și de la natură: „Principiul libertății în spiritul căruia Dumnezeu ne-a creat include avantajele primordiale ale vieții de care ne bucurăm cu toții, precum și cel mai mare ajutor către atingerea fericirii, ținta speranțelor noastre pe care le punem în celălalt”.¹¹ John Adams spunea, de asemenea, că virtutea civică este singurul fundament al republicii.¹² Este vorba despre o libertate concepută în spiritul liberalismului, pentru individ și realizarea sa personală, ce trebuie să includă fericirea, dar și în spiritul unui republicanism civic, al unei libertăți concepute într-o împletire cu îndatoriri din partea conducătorilor și a celor conduși (pentru că oricare dintre aceștia poate fi „celălalt” și fiecare dintre aceștia are îndatorirea moral-civică de a nu înșela speranțele puse în el sau în ea). Spațiul guvernării republicane trebuie să fie unul al libertății, fără înșelăciuni

⁸ Declarații făcute de Jefferson, ca fondator al Universității Virginia, într-un speech la o întrunire la care era invitat și Madison. Thomas Jefferson, „Minutes of the Board of Visitors of the University of Virginia”, 4 March 1825, în „Public and Private Papers”, New York, Library of America, 1990, p. 153.

⁹ Scrisoare din 17 septembrie 1823, în „The Adams-Jefferson Letters”, ed. Lester J. Cappon, New York, Simon & Shuster, 1971, p. 598.

¹⁰ „Memoirs of Algernon Sidney, Esq.”, în *Discourses Concerning Government*, London, A. Millar, 1751, xix. Apud, *Madison's Guide to teaching the Constitution*, disponibil la http://beepdf.com/doc/32003/james_madison%E2%80%99s_guide_to_teaching_the_constitution.html, pp. 15-24, accesat în august 2011.

¹¹ *Discourses Concerning Government*... I:2:5.

¹² http://en.citizendium.org/wiki/Republicanism,_U.S.

însă, un spațiu al libertății și încrederii. Neîncrederea poate fi neprielnică libertății. Ca și la John Locke, la Sidney „proprietatea este de asemenea un apendice al libertății; și este imposibil pentru un om să aibă dreptul la terenuri și bunuri dacă nu are libertate și nu poate să se bucure de propria viață numai după placul altuia, și nu se poate bucura de nimic dacă este privat fie de proprietate, fie de libertate”.¹³

Chiar din primul discurs autorul arată: „Întreaga țesătură a tiraniei ar fi mult slăbită, dacă dovedim că națiunile au dreptul de a-și face propriile legi, să-și aleagă proprii magistrați; și astfel fiind constituite sunt îndatorate să răspundă de acțiunile lor în fața celor prin care și pentru care au fost numiți”.¹⁴ În partea a doua a lucrării, Sidney argumentează și dezvoltă ideea după care guvernele nu trebuie constituite pentru placul, beneficiul sau gloria câtorva, ci pentru binele societății pe fundamentul libertății și al virtuții civice. Mai mult, în directă contradicție cu ideile lui Machiavelli, spre exemplu, Sidney arată: „Aceia care nu admit niciun fel de participanți la putere și nu recunosc nicio regulă decât propria domnie instaurează un interes al lor, îngust, împotriva propriilor oameni, le pierd afecțiunea, care este comoara lor cea mai importantă, și le induc ura, de unde rezultă cel mai mare dintre pericole”.¹⁵

În partea a treia a *Discursurilor*... prim-planul argumentului republican este ocupat de legi și de corupție. Fiecare om ar trebui să fie drept, cinstit și caritabil, dar dacă ar fi așa nu ar mai fi necesare legile. Legile fac inutilă folosirea forței. De asemenea, cu ajutorul legilor se poate asigura îndeplinirea țărilor guvernării: furnizarea siguranței publice, garantarea libertății și proprietății, administrarea justiției, încurajarea virtuții, suprimarea viciului și urmărirea îndeplinirii adevăratului interes al națiunii. În raport cu legalitatea asigurată de legi și mai ales de Constituție trebuie înțelese și cuvintele următoare: „Aceia care delegează puterile (cetățenii), întotdeauna rămân cu o putere mai mare decât aceea pe care o cedează, astfel că ei (oamenii) care îi trimit pe acești oameni (pe reprezentanți) și nicidecum nu le dau puterea absolută de a face tot ce le place, ci rețin în ei înșiși mai mult decât le conferă deputaților: ei trebuie drept urmare să fie responsabili”¹⁶ ... față de principii și cei care i-au delegat. Constituțiile își relevă astfel importanța majoră împotriva tiraniei, ca garant republican principal al drepturilor naționale și individuale și, în același timp, este subliniată ideea de *accountability*, de răspundere în fața celor guvernați, ca și în fața legilor, vitală pentru mecanismele centrale de verificare reciprocă a puterilor guvernării în cazul republicanismului american, și anume pentru *check and balances*, un mecanism fundamental și pentru legitimitatea guvernării.

Republicanismul american orchestrează așadar în mod complex valorile civice, creștine și comerciale. Pe scurt, americanii se temeau de corupția care ar fi putut fi generată de o curte regală, de favoritismele acesteia, de ambițiile disproporționate, mită, patronaj, lux extravagant și dispreț față de virtutea civică, iar

¹³ *Ibidem*, III:16:318.

¹⁴ *Ibidem*, I, 2, 8.

¹⁵ *Ibidem*, II, 30, 242.

¹⁶ *Ibidem*, III, 38, 423. <http://www.wjmi.org/PDFS/Sidney.pdf>

fundamentul acesta a rămas în astfel de sensibilități social-politice americane, specifice și specific republicane, până în zilele noastre.¹⁷ Constituit pe aceste cuceriri ale filosofiei politice, republicanismul american reprezintă povestea de succes prin care s-a trecut de la revoluție la guvernarea fără monarh, fundamentată pe consimțământul celor guvernați, în care puterea este exercitată de reprezentanți responsabili în fața celor guvernați. Noul guvern definea clar responsabilitățile și puterile.

*Republicanismul american
și frământările filosofice ale istoriei*

Republicanismul american s-a cristalizat prin influența unor elemente istorice specifice care descriu îndepărtarea tinerelor state americane de tiranie, mai întâi de tirania monarhiei britanice. Un prim eveniment relevant a fost independența coloniilor americane de Marea Britanie, decisă de cel de-al doilea Congres Continental, care a început să planifice guvernarea coloniilor. La numai o săptămână după ce s-a semnat Declarația de Independență (4 iulie 1776), Congresul primea un raport despre „Articolele Confederației și Uniunea Perpetuă” care consfințea constituirea unei confederații. Aceasta era o asociere laxă de state independente care erau de acord să colaboreze pe anumite aspecte concret specificate. Statele își mențineau suveranitatea, ceea ce înseamnă că fiecare avea puterea suverană în interiorul granițelor.

Îndepărtarea de tiranie era o preocupare americană distinctă, ce includea și temerea că, odată tirania monarhică îndepărtată, statele nou create s-ar putea găsi în fața tiraniei unui guvern central tiranic. După Congresul Confederației, guvernul central era unul slab, putând doar coordona și nu controla statele individuale care rămân puternice.¹⁸ Congresul a dezbătut Articolele Confederației și înțelegerea dintre cele 13 state originale care a stabilit guvernul Statelor Unite pe o perioadă mai mare de un an. Articolele au fost adoptate la 15 noiembrie 1777, dar acestea au fost acceptate de către state fără prea mare entuziasm. Majoritatea americanilor nu era interesată de problemele naționale, decât în măsura în care erau relevante cât de cât pentru afacerile economice pe care le desfășurau. De asemenea, chiar și cea mai mică amenințare adusă suveranității statale stârnea republicanismul național înfocat al cetățenilor. Articolele nu au intrat în vigoare până nu au fost ratificate de către toate cele 13 state la 1 martie 1781, iar a doua zi Congresul Continental lua titlul de Statele Unite ale Americii stabilite în Congres.

Într-un demers republican propriu-zis, Articolele Confederației apărau strict suveranitatea statală, iar previziunile lor reflectau clar temerile delegaților cu privire la un guvern central puternic care să substituie legea britanică. Articolul

¹⁷ Cu alte cuvinte „un patriot trebuie să fie mereu gata să își apere țara împotriva guvernului său”. Edward Paul Abbey, *A Voice Crying in the Wilderness (Vox Clamantis en Deserto): Notes from a Secret Journal*, New York, NY: Martin's Press, 1989, p. 19.

¹⁸ K. Janda, J.M. Berry, J. Goldman descriu foarte bine peisajul evenimentelor istorice relevante pentru republicanismul american care au condus la ideile americane de guvernare republicană și la Constituție. În relatarea acestor evenimente prezentarea sintetică realizată de acești autori a fost una dintre sursele mai importante.

doi specifica faptul că „Fiecare stat își menține suveranitatea, libertatea și independența și fiecare putere, jurisdicție și drept care nu este delegat prin intermediul acestei confederații Statelor Unite ale Americii stabilite în Congres”.¹⁹ Articolele au jucat rolul unei prime constituții și au contribuit la înțelegerea importanței vitale a constituției pentru realizarea unui republicanism funcțional. Prin articolele menționate fiecare stat avea, indiferent de mărime, un vot în Congres. Voturile asupra finanțării războiului împotriva Marii Britanii și alte probleme importante necesitau consensul a cel puțin 9 din cele 13 state. Pericolul comun, războiul, a forțat republica proaspăt creată să funcționeze în baza acestor articole, delegând unele puteri statale. Delegații au reușit să „meșteșugească” un guvern național suprastatal care era de fapt neputincios. Mai întâi, articolele nu împunerniceau guvernul național suprastatal să colecteze taxe, iar Congresul pleda pentru a obține fondurile necesare continuării războiului cu Marea Britanie și continuarea afacerilor noii națiuni. Cu excepția ofițerului care prezida Congresul (președintele), articolele nu specificau existența unui conducător independent al guvernului. Omisiunea reflecta temerea față de orice posibilitate de restabilire a unei monarhii. A treia deficiență era că articolele nu au permis guvernului național suprastatal reglementarea comerțului interstatal și extern. Când John Adams a propus intrarea confederației într-un tratat comercial cu Marea Britanie după război a avut de ales între un tratat și un grup de 13, pentru fiecare stat suveran. Articolele însele — al patrulea motiv — nu puteau fi amendate fără unanimitatea în Congres și fără consimțământul tuturor legislaturilor statale. Țelul delegaților care au trasat articolele confederației a fost să mențină puterea în state, împiedicând orice posibilitate a tiraniei unui guvern central puternic. Acest fapt era în spiritul republicanismului care vedea în puterea guvernului național suprastatal o amenințare la adresa libertății și suveranității naționale. Numai în acest sens, al respectării suveranității statelor americane independente, cu prețul suferinței guvernului național, suprastatal.

Odată cu sfârșitul războiului de independență și cu obținerea independenței, guvernul s-a trezit însă lipsit atât de puterea economică, cât și de cea militară, necesare pentru a funcționa. Americanii erau marcați de austeritatea din timpul războiului și au început să achiziționeze bunuri de peste granițe. Eforturile guvernului național suprastatal de a restricționa importurile au fost blocate de statele exportatoare, datoriile au explodat și falimentul a urmat pentru mulți. Această problemă a fost în mod deosebit gravă în Massachusetts, unde dobânzile mari și taxele statale mari au condus fermierii la faliment. Acolo, în 1786, Daniel Shays, un veteran al războiului de independență, a mărșăluit către o judecătorie din vestul statului Massachusetts împreună cu vreo mie de aderenți. Aceștia au dorit s-o închidă pentru a preveni, la rândul lor, închiderea fermelor de către creditori și mai târziu au atacat un depozit militar. Această rebeliune a continuat până în 1787. Statul Massachusetts a apelat la Confederație pentru ajutor sub amenințarea acestei revolte domestice, iar Congresul a aprobat 530.000 de dolari pentru fondarea unei armate naționale confederale, dar planul a eșuat, respins de toate

¹⁹ *The Articles of Confederation*, text disponibil la <http://www.usconstitution.net/articles.html>, accesat în aprilie, mai și iunie 2011.

statele. În cele din urmă, guvernatorul statului Massachusetts a convocat o miliție și a restabilit astfel ordinea. Rebeliunea a demonstrat incapacitatea Confederației de a menține ordinea publică. A fost o dovadă pentru sceptici că americanii nu se pot guverna.²⁰

Am putea spune că necesitatea asigurării ordinii prin guvernanare a fost aceea care a stimulat evenimentele care au premers constituirea Convenției Constituționale. Scopul original al guvernului, ordinea, a fost incapacitat de articolele Confederației. „Liga prieteniei“, cum mai era denumită Confederația, nu putea menține ordinea. Unele state luau măsuri de schimbare a guvernării. În 1785 Massachusetts a cerut fără succes Congresului să revizuiască Articolele Confederației. În 1786 Virginia a invitat celelalte state la o Convenție, la Annapolis, pentru a revizui articolele în scopul reglementării comerțului. Deși numai cinci state au trimis delegați, aceștia au valorificat ocazia de a solicita o altă întâlnire, mai importantă, în Philadelphia în anul următor, pentru stabilirea unor reglementări adecvate funcționării Uniunii. Congresul a aprobat Convenția dar i-a limitat misiunea la revizuirea Articolelor Confederației, numai că răscoala lui Shays a urgentat sarcina înainte de Convenția din Philadelphia. Incapacitatea Congresului de a se confrunta cu răscoala a fost, evident, o dovadă că e necesar un guvern național mai puternic pentru menținerea ordinii și proprietății, pentru a proteja statele de pericolele interne ca și de cele externe.

Constituția, care s-a ridicat pe eșecul Articolelor Confederației, era îndreptată împotriva anarhiei. 12 dintre cele 133 state au numit 74 de delegați să se adune la Convenția de la Philadelphia din luna mai 1787. Rhode Island a constituit excepția. Până la urmă au apărut doar 55 de delegați la State House Philadelphia, iar numai 30 dintre aceștia au activat cu consecvență.²¹ Deși bine antrenați în ale ideilor, ei au subscris dezideratului că experiența trebuie să fie ghidul deciziilor, căci rațiunea lipsită de experiență poate fi înșelătoare, când edificii un guvern care să mențină deopotrivă ordinea și libertatea.

Delegații de la Convenția Constituțională sunt de fapt așa-numiții „Părinți Fondatori“, o reuniune fericită de „produse“ ale Iluminismului și ale unor educații alese. Erudiți, persoane fluente în latină și greacă și buni cunoscători ai ideilor filosofice ale liberalismului clasic, aceștia erau totodată politicieni practicanți, parte a intrigilor politice centrale în statele din care proveneau. Dacă rolul lui George Washington, prin autoritatea pe care o impunea, a asigurat coerența și eficiența Convenției, al lui Madison a fost poate și mai important, prin menținerea dialogului și clarificarea ideilor constituționale. El a redactat note asupra ședințelor de dezbatere cu comentarii care ne dau astăzi o idee despre faptul că la baza dezbaterilor a stat respectul pentru toate cele trei valori politice fundamentale: libertate, ordine și egalitate.²²

²⁰ Vezi și US History, „Drafting the Constitution“, disponibil la <http://www.ushistory.org/us/15a.asp>.

²¹ *Ibidem*.

²² Totuși aproape jumătate din sugestiile lui Madison au fost respinse. Notițele lui Madison dovedesc că produsul finit, Constituția Americană, nu mai păstrează decât o parțială asemănare cu documentul pe care Madison intenționa să îl creeze.

*Federalistul*²³ se adresează, pe de o parte, electoratului american al vremii, în ansamblul său. Pe de altă parte, lucrarea vizează mai ales acele persoane în măsură să influențeze soarta Constituției în favoarea adoptării sale, prin scrieri eseistice caracterizate în primul rând de un raționament specific filosofiei politice. Astfel, chiar dacă păstrează din caracteristicile unei confruntări politice clasice (maniheismul), lucrarea tratează probleme de bază legate de guvernarea republicană și de federalism. Se abordează aici și problema îndepărtării unor pericole care amenință republicanismul și democrația americană din această perioadă, cum ar fi pericolul tiraniei statelor, ceea ce ar distruge republica, sau pericolul tiraniei față de individ, ceea ce ar distruge rațiunea democratică de a fi a republicii.

Lucrările Convenției Constituționale din 1787 au condus la un document — Constituția americană — care nu a stârnit un acord unanim. Trebuie amintit acum că pentru a intra în vigoare Constituția trebuia să fie ratificată de cel puțin nouă state. Ca urmare, susținătorii documentului încearcă prin aceste scrisori federaliste, în primul rând, să deschidă o dezbatere publică de un înalt — dar nu pretențios! — nivel ideatic și, doar ca o consecință, să persuadeze statele să voteze într-un mod informat în favoarea Constituției. Presa devine astfel un instrument nobil, nu propagandistic, ci de impunere și menținere a unui climat argumentativ, pe cât posibil favorabil Constituției și a unui guvern național puternic. Intelectualii care au îmbrățișat această poziție se numesc în epocă „federaliști”.

Climatul democratic oferă aceeași libertate argumentativă și oponenților, care se autointitulează „antifederaliști”, deși, spun ei, ar fi în fond adevărații federaliști, tocmai pentru că se opun tiraniei pe care un asemenea guvern puternic, suprastatal, ar putea-o exercita față de statele membre ale federației. Vederile celor două grupuri diferă mult în planul ideilor politice vehiculate, dincolo de jocul discursiv. Aceste divergențe formează și baza ideologică a primelor partide politice americane.

În structura operei, „utilității Uniunii” îi sunt dedicate 14 articole, „insuficiența Confederației” este discutată în 8 lucrări, „necesitatea unui guvern energetic” este tema a 14 eseuri, iar „republicanismul Constituției” este tratat în 48 de articole. O singură lucrare încearcă să combine două teme: „analogia Constituției propusă spre ratificare, cu Constituția propriului stat” și „siguranța suplimentară pe care adoptarea ei o aduce guvernelor statale, în special în ceea ce privește libertatea și proprietatea”. Deși reprezintă o expresie exemplară a asumării responsabilității intelectuale într-un moment critic pentru destinul politic al țării, aceste articole de presă sunt semnate cu un pseudonim antielitist: „Publius”. Chiar textele din *The Federalist Papers* încep să fie desemnate prin „Publius”, cu referire la un simbol, la persoana statuară a lui Publius Valerius Publicola, descris de Plutarh ca un om puternic, capabil și educat, care înzestrează cu aceste calități individuale o întreagă republică, a cărei existență va manifesta toate aceste ca-

²³ *The Federalist: A Collection of Essays, Written in Favour of the Constitution, As Agreed Upon by the Federal Convention*, September 17, 1787, New York, 1788, text disponibil la <http://books.google.com/books>.

lități. Federaliștii fac în același timp o operă de filosofie politică democratică și transformă presa scrisă într-o *agora democratică*, abordând problemele urgente ale politicii curente în fața opiniei publice, pe care o educă, o animă și o invită la a gândi aceste probleme complexe de care depind și prezentul, și viitorul democrației americane. Astfel, în principal, ei argumentează „importanța Uniunii (statelor americane) pentru prosperitatea politică” și rolul esențial al Constituției în a realiza o Uniune republicană și democratică. Altfel spus, acest demers arată că Uniunea necesită un guvern puternic (și „energic”, în termenii Federaliștilor), care nu poate fi realizat în cadrul Confederației existente și că acest guvern puternic este republican și democratic doar în baza Constituției care trebuie ratificată.

Era Constituția suficientă pentru a împiedica guvernul național să încalce drepturile statelor (și ale indivizilor)? Temerea multor politicieni și intelectuali ai vremii era că nu, Constituția nu este un instrument suficient să ofere o astfel de protecție. Convingerea dominantă era aceea că statele mari ca teritoriu și populație, ajung în mod obligatoriu la o guvernare despotică. De aceea, antifederaliștii erau preocupați de garantarea constituțională a puterilor statelor și se declarau împotriva unei Uniuni puternice. În *Federalistul* nr. 10, Madison se oprește asupra uneia dintre funcțiile cele mai importante ale Constituției americane și care ar trebui îndeplinită de orice constituție: „să spargă și să controleze violența fracțiunilor social-politice”. Numai o constituție care poate realiza așa ceva poate sprijini existența unui guvern național puternic. Madison abordează o perspectivă realistă asupra pluralismului democratic, văzut ca expresie a libertății, dar și a intereselor și, în consecință, ca sursă a conflictului social. El identifică „cea mai comună și durabilă sursă a fracțiunilor, ca fiind distribuția variată și inegală a proprietății”. Dar nu bogăția în sine este considerată o problemă, ci amenințarea conflictului social. Argumentul central susținut de Madison era acela că o republică mare și puternică poate să împiedice, prin însăși diversitatea societății, pericolul ca o fracțiune nedreaptă să ajungă să conducă guvernul. Această diversitate poate face ca formarea unei majorități injuste să aibă șanse foarte mici, iar ambiția poate să fie o contrapondere pentru ambiție.

În *Federalistul* nr. 51 se arată prin ce anume este capabilă Constituția să prevină concentrarea puterii într-o majoritate tiranică. Este vorba de sistemul supraveghere și control reciproc între diferitele ramuri ale guvernării (sistemul de *check and balances*). Prin această Constituție se proiectează un mecanism de guvernare în care puterile statului, pe lângă faptul că sunt separate, se și supraveghează și controlează reciproc. Ca urmare, exista o armonie și un echilibru între anvergurile acestor puteri. Ideea de bază este aceea de a evita situația în care o ramură a puterii ar deveni fie cea mai importantă în stat, fie acaparată de vreo fracțiune injustă sau de vreo majoritate injustă. Constituția creată astfel și susținută de către federaliști crea o republică bazată doar pe consensul majorității și nu pe domnia majorității. Rezultatul realizării acestui mecanism constituțional este democrația pluralistă americană: Constituția este ratificată. Chiar Thomas Jefferson împărtășește îngrijorarea că și acest mecanism constituțional ar fi insu-

ficient pentru a împiedica guvernul național să încalce drepturile și libertățile civile fundamentale ale cetățenilor, subliniind astfel caracterul limitat al puterii naționale. Omisiunea unui așa-numit *Bill of Rights*, după cum a fost intitulat după realizarea sa, enunțat explicit ca sumă de drepturi și libertăți civile fundamentale, a fost obstacolul cel mai serios în calea adoptării Constituției americane. Ca urmare a acestor dezbateri, care la rândul lor asigură un climat propice republicanismului american, au fost formulate numeroasele amendamente care să garanteze libertățile civile ale cetățenilor americani. Primele 10 dintre amendamentele la Constituție se numesc *Bill of Rights* și au fost adăugate la Constituție în 1791.

Deși, după cum spunea Madison, „libertatea este pentru fracțiune ce e aerul pentru foc“ (*Federalistul* nr. 10, 1787), nici el și niciunul dintre federaliști nu înțelegeau suprimarea libertății, ci pledau pentru o republică democratică în care guvernul să poată media între fracțiuni. Dezbaterile dintre federaliști și antifederaliști a fost extrem de importantă și pentru gândirea politică americană, clarificând caracteristicile republicanismului și federalismului american, dar și pentru realitatea politică americană, fiind la baza constituirii celor două partide politice americane importante: partidul democrat și partidul republican. *Federalistul* a deschis de fapt o discuție despre relația dintre libertate și ordine. Madison susținea în *Federalistul* nr. 10 că protejarea „diversității facultăților umane, pe care se bazează și drepturile de proprietate“ este „principalul obiectiv al guvernului“. Ordinea este necesară. Niciun drept nu poate fi garantat în absența ordinii. Iar guvernul național poate instaura această ordine, însă numai și numai în vederea unei bune guvernări (administrări) a țării, în vederea garantării unor drepturi fundamentale și nicidecum pentru a încălca libertățile statelor sau pe ale indivizilor.

Eforturile de conceptualizare și participare politică (concretă, dar și prin conceptualizarea viitorului politic) în conturarea republicanismului american au fost deosebite și pot fi ilustrate și prin confruntarea dintre Planul Virginia și Planul New Jersey. Planul Virginia părea că dă o mai mare importanță statelor mari în cadrul federației. Ca urmare, statele mai mici s-au unit, opunându-se acestuia. Planul New Jersey, propus de William Paterson din New Jersey, stipula următoarele: numai o singură cameră va avea puterea de a mări salariile și de a reglementa comerțul; statele vor avea o reprezentare egală în legislativ și vor putea să aleagă membrii acestuia; guvernul va fi ales de legislativ și va fi format din mai multe persoane, cu puteri similare celor expuse în Planul Virginia, mai puțin dreptul de veto; puterea judecătorească supremă va fi creată cu o jurisdicție limitată; actele legislative vor fi efective pentru state și vor fi considerate lege supremă în acel stat, la nevoie, fiind folosită forța pentru a impune ascultarea acestora. Diferențe majore dintre Planul Virginia și Planul New Jersey se pot urmări în tabelul²⁴ următor:

²⁴ K. Janda, J.M. Berry, J. Goldman, *The Challenge of Democracy. Government in America*, ed. a 2-a, Houghton Mifflin Company, 1989, p. 82.

Caracteristică	Planul Virginia	Planul New Jersey
Legislativ	Două camere	O cameră
Putere legislativă	Derivată de la popor	Derivată de la statele federale
Executiv	O persoană	Mai multe persoane
Regula deciziei	Majoritatea	Majoritatea extraordinară
Legile statelor	Legislativul le poate anula	Trebuie ascultate
Înlăturarea executivului	De către Congres	De către o majoritate a statelor
Curțile	Curți naționale	Fără prevederi
Ratificarea	De către popor	De către state

Ideea reprezentării după populația statelor a reprezentat declanșatorul pentru Planul New Jersey. Marele compromis între cele două planuri l-a reprezentat reprezentarea egală a statelor în Senat. Constituția americană nu menționează nici căieri nici sclavii și nici sclavia. Se spune că populația statelor va fi considerată ca numărul oamenilor liberi, în totalitate, la care se adaugă trei cincimi din numărul tuturor celorlalte persoane. Prin această ambiguitate se ascunde această problemă, poate prea timpuriu de rezolvat, dar se și recunoaște faptul că o constituție a libertății, ordinii și egalității nu poate consimți existența sclaviei, fie și prin simpla menționare a termenului.²⁵ Părinții Fondatori au urmărit demonstrarea minuțioasă a tiraniei, dar nu au avut niciun model de Constituție republicană. Până la ei se credea că republicanismul este potrivit numai statelor mici. Datorită arhitecturii politice constituționale pe care ei au elaborat-o, statul și guvernarea s-au emancipat de instituțiile îndatorate teologiei politice medievale și s-au așezat pe baze instituționale moderne.

Produsul final l-a reprezentat Constituția Americană. Începutul Constituției Americane reprezintă o sinteză a republicanismului american, dar și a tradiției politice americane în general: „Noi, Poporul Statelor Unite, pentru a forma o Uniune mai perfectă, asigurând *Justiția, Liniștea internă, stabilind o securitate comună, să promovăm Bunăstarea generală și să garantăm Binecuvântările Libertății pentru noi și pentru Posteritate* stipulăm și instaurăm această Constituție pentru Statele Unite ale Americii”.²⁶ Guvernarea republicană este o realitate datorită acestei Constituții și a devenit sinonimă cu scopurile enunțate în partea subliniată mai sus: justiție, ordine, securitate, bunăstare, libertate și viitor. Dimensiunile guvernării republicane trebuie să fie: *republicanismul* propriu-zis, ca

²⁵ Observație relevantă a autorilor K. Janda, J.M. Berry, J. Goldman, în *op. cit.*, p. 83.

²⁶ „We the People of the United States, in order to form a more perfect Union, establish Justice, insure domestic Tranquility, provide for the common defence, promote the general Welfare, and secure the Blessings of Liberty to ourselves and our Posterity, do ordain and establish this Constitution for the United States of America”. Preambulul Constituției SUA, <http://www.usconstitution.net/const.html>.

formă de guvernare în cadrul căreia puterea rezidă în popor și este exercitată de către reprezentanții săi aleși, proiectul fondator evitând atât monarhia și aristocrația, cât și democrația directă, și *federalismul* pentru împletirea puterilor mai substanțiale ale unui guvern central (superioare puterilor statelor doar cât să asigure faptul că guvernul național este funcțional) și cele ale guvernelor statelor americane, în spiritul democrației. Puterile constituționale investite în guvernul național și în guvernele statelor derivă de la popor și poporul este, indiscutabil, suveranul ultim. Constituția face o listă clară a puterilor guvernului național care nu sunt permise și statelor. Ceea ce nu descrie clar Constituția sunt sferele de autoritate în care se exercită aceste puteri. Între dimensiunile caracteristice ale guvernării republicane se regăsește *separarea puterilor* și o restrângere constituțională a regulii majorității — o limitare a libertății de vot a poporului, dar și un răspuns la temerea față de tirania majorității. În fine, prin ceea ce se numește *check and balances*, fiecare dintre instituțiile guvernante (separate, dar în conlucrare) poate supraveghea și controla într-un fel celelalte ramuri sau instituții guvernamentale (de guvernare).²⁷

Republicanismul american ca interrelaționare de valori politice

Republicanismul american se bazează și pe o interrelaționare echilibrată între valorile politice fundamentale. Libertatea, egalitatea și ordinea sunt în continuare considerate valori mutual semnificative în teoretizările republicanismului american. Spre exemplu, Philip Pettit definește republicanismul²⁸ „ca o formă distinctă de tradițiile mai recente de gândire liberală a ideii de dominație, nu de interferență, ca antonim al libertății, dat fiind că libertatea se poate contura conceptual ca nondominație“. Acest autor insistă asupra capacității nondominației de a servi ca ideal pentru orientarea sistemului politic. Capacitatea este considerată și un element central pentru republicanism. Nondominația este o valoare umană importantă, ceva ce ar trebui să preocupe societatea, și guvernarea societății deopotrivă,²⁹ și în mod natural aceasta servește ca țel de urmărit și nu ca o (simplă) constrângere de onorat.

Philip Pettit situează republicanismul în poziția de coordonare, corelare și valorificare a liberalismului și comunitarismului deși acestea sunt adesea prezentate ca principale abordări alternative. Pettit consideră că liberalismul evidențiază importanța libertății individuale — libertatea ca noninterferență — pe când comunitarismul insistă asupra importanței egale, sau poate chiar mai mari, a apartenenței la comunitate.³⁰ Ca urmare, liberalismul urmărește realizarea unui stat care va face abstracție de afilierile diverse, comune și culturale, ale oamenilor — un stat care va fi neutru față de astfel de angajamente — și se va comporta echitabil cu toți indivizii. Pe de altă parte, explică Pettit, comunitarismul,

²⁷ Spre exemplu, numai Congresul poate face legi, în timp ce numai Președintele și Curțile pot să le anuleze.

²⁸ Philip Pettit, *Republicanism. A Theory of Freedom and Government*, Oxford, Clarendon Press, 1997, pp. 110-126.

²⁹ Autorul folosește pentru societate termenul *polity*, care înseamnă, mai exact, o societate guvernată.

³⁰ Philip Pettit, *op. cit.*, p. 126.

cel puțin în unele dintre versiunile sale, urmărește realizarea unui stat care să fie grefat îndeaproape în modul de viață al comunității, cu orice costuri legate de neutralitate, justificate deoarece această apropiere va genera angajamentul și devotamentul cetățenilor săi. În continuare, vom puncta numai câteva dintre coordonatele republicanismului lui Pettit, urmând ca acest aspect să fie reluat într-o lucrare viitoare.

Astfel, la acest autor, prin dezideratul unui stat neutru — o limitare ce nu este neapărat legată de vreo concepție despre bine — republicanismul se asociază cu liberalismul împotriva comunitarismului. Dar tocmai caracteristica de nondominație pe care autorul o valorifică și o evidențiază, presupune că „există încă o puternică speranță să se atragă și comunitariștii în proiectul republican. Într-un cuvânt, caracteristica este că libertatea ca nondominație reprezintă în mod inerent un ideal comunitarist. Comunitariștii se concentrează asupra bunurilor comunitare, subînțelegând că astfel de idealuri sunt invariabil corelate cu niște concepții particulare, sectare, privind modul în care ar trebui să trăiască oamenii”.³¹

Astfel, ideea republicană de libertate ne echipează pentru a face din stăpânul nostru cineva care este cât se poate de puțin un stăpân și nu un stăpân îmblânzit. În acest sens, argumentează el, libertatea ca nondominație „rămâne un tip de bun pe care este de așteptat că oricine l-ar dori și aprecia, sau aproape oricine într-o societate pluralistă”.³² Astfel el stabilește faptul că libertatea ca nondominație este parțial un bun comun: un bun comun din punctul de vedere al fiecărei clase de vulnerabilitate. Scopul libertății ca nondominație dă o cauză comună fiecărei clase de vulnerabilitate proeminentă în orice societate contemporană: către fiecare dintre acele grupuri care devin în mod particular vulnerabile din cauza genului sau etniei sau culorii pielii sau preferinței sexuale și așa mai departe; pentru fiecare dintre aceste grupuri care, în acest sens, contează ca grupuri relativ oprite. Acest bun comun este central republicanismului.

Politicile cerute pentru această întreprindere nu pot fi doar un proiect atomist; va trebui să fie articulat la nivelul problemelor apăsătoare pentru grup și la cel al afirmării grupului (fără a exclude nivelurile care implică indivizii ca atare). Dar dacă nondominația este un bun comun în această privință, este vreodată probabil să fie un bun comun perfect? Poate fi vreodată probabil să fie în așa fel încât să poată fi un bun sporit pentru cineva fără să fie și pentru toți? Apartenenții unor clase de vulnerabilitate sunt permutabili în ceea ce privește mizele vulnerabilității lor, explică Pettit. Dacă cineva vede că altcineva suferă o interferență, nu ar trebui să rămână indiferent. Este și una dintre tezele lui Thomas Paine: încălcarea unui drept individual în ceea ce privește un anumit individ izolat va conduce mai devreme sau mai târziu și la încălcarea acelui drept al meu și apoi și al altora din ce în ce mai frecvent.

Autorul susține pe baza celor argumentate faptul că nondominația este un țel egalitar, ce necesită o distribuție mai mult sau mai puțin egală pentru promovarea sa optimă. Aceasta înseamnă că pe parcursul promovării nondominației,

³¹ *Ibidem.*

³² *Ibidem.*

factori cum ar fi casta și clasa, culoarea și cultura, trebuie să scadă în semnificație politică: în semnificația lor ca însemne ale vulnerabilității la interferențe. Comunitatea ca un întreg trebuie să se apropie de punctul în care se constituie ca o clasă de vulnerabilitate unică. „Nondominația va tinde să fie un bun comun deplin în acele circumstanțe, pentru că va deveni mai mult sau mai puțin imposibil pentru orice individ să își sporească posibilitatea de a beneficia de un bun fără ca altcineva să își sporească beneficiul în același timp. Cu cât aproximăm mai bine apropierea de nondominația perfectă, cu atât mai comun va deveni idealul”.³³ Pentru Pettit este foarte important să observăm că non-dominația este un bun comunitarist. Astfel, argumentează el, cauza libertății ca nondominație va avea mereu dimensiunea unei cauze sociale și comune pentru oamenii implicați în urmărirea ei. Contrar liniei de argumente menționate anterior, recunoașterea statului ca instituție care promovează un asemenea bun ne oferă un motiv de a ne identifica cu alți oameni și, în cele din urmă, cu societatea în general. În concluzie, demersul nu ne va conduce să ne vedem pe noi înșine separați unii de ceilalți, ori în mod esențial situați într-o competiție: „Atunci când liderii revoluției franceze vorbesc despre libertate, egalitate și fraternitate, nu trebuie să considerăm că ar avea în vedere ceva mai mult decât idealul republican tradițional al libertății ca atare (necorelată cu alte considerente sau cu alte valori, sau idealuri). Ei erau devotați demersului de extindere a cetățeniei și libertății dincolo de elita tradițională, desigur, influențați de Rousseau și de gânditorii iluminați separându-se deja — deși incomplet — de aspectul exclusivist al republicanismului premodern”.³⁴

Meritul acestui gânditor republican este acela de a argumenta că nu poate fi vreo speranță să se susțină cauza libertății ca nondominație printre indivizii care nu îmbrățișează deja atât prospectul egalității substanțiale, cât și condiția solidarității (ca bun comun). Din această perspectivă, poziția teoretică a autorului este aceea că „a dori libertatea republicană înseamnă a dori egalitatea republicană și pentru a realiza libertatea republicană trebuie să fi realizat comunitatea republicană”.³⁵ Aceasta este doar o privire fugară spre opera lui Pettit, substanțială, dar nu unică în peisajul filosofic extrem de bogat și de relevant pentru democrație al republicanismului american.³⁶

Guvernarea nontiranică este expresia centrală a republicanismului, iar incursiunea în filosofia politică și evenimentele corelate cu republicanismul american s-a dovedit semnificativă, evidențiind miza republicanismului american: cetățenii sunt ființe libere, capabile să-și aleagă propriile valori și scopuri, cu dreptul la bunăstare și securitate și îndatorați civic să fie buni cetățeni, adică în primul rând să vegheze ca guvernul (guvernele statale) să nu-și depășească sferele de autoritate, încălcându-le libertatea.

³³ Pettit, *op. cit.*

³⁴ *Ibidem.*

³⁵ Temele explorate în acest argument se conectează îndeaproape cu teza principală a lui Jean-Fabian Spitz (1995a) în studiul său, considerat de Pettit de-a dreptul iluminant, despre libertatea politică. Teza afirmă că în înțelesul republican al libertății — el relaționează explicit aceasta de scrierile lui P. Pettit — nu există libertate fără egalitate și dreptate. Autorul face legătura cu această teză din nou, în diverse perspective, în a doua parte a cărții citate și mai ales în ultimul capitol.

³⁶ Voi reveni într-un alt studiu asupra interrelațiilor filosofice care tratează republicanismul american.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

- Ashworth, John, „The Jeffersonians: Classical Republicans or Liberal Capitalists?“, *Journal of American Studies* 18, 1984, pp. 428-430;
- Boyd, Julian P. (ed.) „The Papers of Thomas Jefferson“, Princeton, Princeton University Press, 1950;
- Brown, David, „Jeffersonian Ideology And The Second Party System“, *Historian*, Fall, 1999, pp. 17-44;
- Currie, James T., *The Constitution in Congress: The Federalist Period, 1789–1801*, (1997); *The Constitution in Congress: The Jeffersonians, 1801–1829*, University of Chicago Press, 2001;
- Goodin, R. E. și P. Pettit, editori, *A Companion to Contemporary Political Philosophy*, Basil Blackwell, Oxford, 1993;
- Hart, Gary, *Restoration of the Republic: The Jeffersonian Ideal in 21st-Century America*, Oxford, Oxford University Press, 2002;
- Harrington, James, *The Commonwealth of Oceana and a System of Politics*, ed. de J. G. A. Pocock. Cambridge, U.K. și New York, 1992;
- Janda, K., Berry J.M. și J. Goldman, *The Challenge of Democracy. Government in America*, ed. a 2-a, Houghton Mifflin Company, 1989;
- Kohl, Benjamin G. și Ronald G. Witt (eds.) *The Earthly Republic*, Philadelphia, 1978;
- Kramnick, Isaac și Theodore Lowi, *American Political Thought*, W.W. Norton & Company, 2008;
- Locke, John, *Al doilea tratat despre cărmuire. Scrisoare despre toleranță*, București, Nemira, 1999;
- Oldfield, A., *Citizenship and Community: Civic Republicanism and the Modern World*, Londra, Routledge, 1990;
- Pangle, Thomas L., *The Spirit of Modern Republicanism: The Moral Vision of the American Founders and the Philosophy of Locke*, Chicago, University of Chicago Press, 1988;
- Pettit, Phillip, *Republicanism: A Theory of Freedom and Government*, Oxford, Clarendon Press, 1997.